

áremelkedések várhatók. A gazda metszőollóját dühösebben csattogatja, miközben ingerülten apró, száraz göröngyrögöket ráz ki a lábbelijéből. Figyeli az időjárás jelentést, ami némi felhősödést és szórványos esőt ígér. Sójajt és reménykedik, és kényszeredetten hallgatja az újra mikrofonhoz kerülő trendi műsorvezetőt, aki érezhetően szereti hallani és hallatni saját hangját, így búgván az éterbe: „Remélem, a tavasz tudja a dolgát, és szellőjével hamar elüzi azt a néhány felhőt az égről. Kedves hölgytársaim, elő a miniszoknyákat és a kivágott blúzokat, mert nagy örömünkre máris elkezdődött a szezon!”

A gazdánk meglepetésében felhorkant. Bár a gyengébb nem rajongója, de most nem hozza lázba a női lábak és dekoltázsok víziója. Tehetetlen dühében a szokatlanul erős tavaszi napsütéstől kopasz homlokát védő kalapját a földhöz csapja, néhány vakondtúrát szétrúgva azt jól meg is tapossa. A felszálló porral úgy hinti meg a száraz tavaszi szél a lelógó bajuszát, akárha vastag szürke dér csapódott volna rá.

Kinek lenne a kötelessége elmagyarázni néhány természeti törvényt a légkondicionált fővárosi közszolgálati rádióstúdióból közkultúrát közvetítő bemondónőnek, hogy eső híján a természet nem ad élelmiszert, ha nincs élelmiszer, nem lesz mit enni, és a koplalásra fogott combokon petyhüdt lesz a bőr, a rádióhallgatók meg tömegével lesznek ingerültek. „Micsoda elidegenedés a természettől”, motyogja a révületéből lassan magához térő parasztgazda.

A társadalomban élő és gazdálkodó ember életét ezer szállal szövi át a természet termékenységi hálója. Oltóanyagként, kovászként hatnak értéktermelő tevékenységére. Viszont ha már nem tudunk vagy nem akarunk az ősi rend szerint értékeket előállítani, amelyek fenntartható és megújuló módon szolgálják életünket, akkor ne csodálkozzunk a világtól való elidegenedésünkön. A profitmaximalizálás egyetemes törvényét szajkóztatva akaratlanul is cinikusává válunk a természettel szemben. A népből erőszakkal kikoptatott poézis, a termő anyaföld iránti alázat és csodálat nélkül a fenntartható életformák újbóli elérése vagy fenntartása hiú ábránd.

Más oldalról pedig az írmag még itt-ott fellelhető a családi gazdaságok, egykori háztájik kertjeiben, konyháiban, pincéiben és padlásain. Amíg jelentős, példát és irányt mutató rétegek nem termelnek önellátásra, majd szűkebb és tágabb környezetük számára, addig hiába a jóakarát vagy a gazdasági-szociális kényszer, nem fog a kézi kasza dús rendet vágni, a kapa sem fogja a földet termőképesebbé tenni a generációk óta elvadult kertekben, vagy odavetett bérföldeken. Elő hát a kapákkal, kaszákkal, kézi örlőkkel, szitákkal, rostákkal, füvesaszonyok gyógynövényes receptjeivel, régi öregek praktikáival!

És Platón idézve a párás tavaszi hajnalon, talán még sikerülhet: ritmus és harmónia!

Azt el kell fogadnunk, hogy nem állhat neki mindenki a föld termékeny tételéhez, de a folyamatok megértése, pusztító vagy termékenyítő cselekedetek, fogyasztási kultúrák megkülönböztetése valamennyi-

ünk felelőssége. A fokozatosan tudatukra ébredő, fizetőképes városi rétegek döntik el végképp a fenntarthatóság-fenntarthatatlanság dilemmáját. Ha a globalizációs maszlag a fogyasztásukat továbbra is a tartós, multinacionális vállalatok által előállított tartós fogyasztási javak felé tolja el, miközben az alapélelmiszereken és szükségleteken filléreskednek, nem lesz önfenntartó piaca még az édenkert gyümölcsöknek sem.

A jelen sorok írója reménykedik. Mert tényleg kaszát fen, kapát élesít, kézzel őrli és szitálja gabonáját, metszi szőlőjét és érleli pálinkáját. Úgy 95%-ban saját magának és családjának megtermeli az élelmiszereket. A szemelvényeinek – merengésének – hitelességét erősíti, hogy mérnök-közgazdászként a területfejlesztési gazdaságpolitikából doktorált, hét évig multinacionális világvállalatoknál volt vezető beosztásban. 1989 és 1997 között a reklámszakmában dolgozott többek között Olaszországban és az Egyesült Államokban. Majd 2006 és 2010 között egy 2400 fős településen polgármester volt, és részt vett több civilszervezet létrehozásában illetve működtetésében.

De jelenleg leginkább a Cserszegi fűszeres nevű szőlőjéből készült eddigi legjobb évjáratú fehérborának fejtése és palackozása hozza izgalomba!

Tarpa, 2012. május 2.

MERZA JÓZSEF

A KISKÖZÖSSÉG:

KERESÉS, VÁLASZ ÉS REMÉNY

1951 őszén egy rendetlenül összedobált könyvkupacra bukkantam a debreceni egyetem alagsorában. Megszünetett szerzetes könyvtárból hozták-e oda teherautóval a köteteket, vagy elkobzott magánkönyvtár anyaga volt, nem tudom. Abban az időben sok mindent nem tudott az ember: a könyveknek abban az időben is megvolt a maguk sorsa. Nekem a sors Godin abbé híres könyvét szánta. „La France: pays de mission?” vagyis „Missziós terület Franciaország?” – kérdezte a könyv címe. Lopva kiemeltem a könyvet a többiek közül és olvasni kezdtem. Új világ nyílt meg általa, feltárult előttem az Egyház legkedvesebb lányának vallási nyomora. Mauriactól, Bernanostól és Martin du Gardtól ugyan már tudtam, hogy a kereszténynek mondott ember körül pokol vagy sivatag is lehet a világ, mégis, más volt ez az üzenet, néhol egy riportkönyv elevenségével, a huszadik század közepéről. Tényszerű, hatásos, felrázó. Ugyanakkor szenzációs dolognak tűnt, hogy ebben a világban élhetnek lelkes fiatalok, akik az evangéliumi üzenet hatására találkoznak, barátok lesznek és munkához látnak. Lehet, hogy fagyos körülöttük a világ, irgalmatlanok az emberek, s az egész történetre – tudva vagy nem tudva – ráfeszül két világháború égboltja, de a hitet magukban hordozó fiatalok, Marie és Pierre, Helene és Jacques, fáradhatatlanul dolgoznak az embereket egybefogó szeretet művein. Igen, igen, ez a mi világunk – mondtam elsőéves egyetemista fejémmel, magam mögött tudva két miskolci kisközösségi évet. Igen – mondtam lelkesen – ismerve gimnazista koromból Sanyit, Lacit, Gusztit, Dezsőt és Csubit, Csipkerózsikát, Évát, Marit és Zsuzsát – csupa szívemnek kedves iskolatársamat,

vagy templomi padtársamat – a megszüntetett hitoktatás és az első, próbálkozó lépéseit megtevő kiscsoportok életéből. Ott éltem a debreceni közösségek utolsó virágzó évében. Egészen természetes volt, hogy a hitben megállni, tanúságot tenni, az ateista nyomást bírni, egzisztenciánkat kockára tenni, eközben fiatalnak lenni, dolgozni és nevetni akarni csak emberméretű baráti társaságban lehet. Már sötét volt az ég, hamarosan papbarátaink sem voltak, megverték legfőbb pásztorainkat is.

Ha akkor megkérdezik: minek látom Magyarországot, azt válaszoltam volna: hadszíntérnek. Csatamezőnek, amelyen az egyház ellenségei győztek, amelyen az utolsó feltételeket diktálták azoknak a legyőzötteknek, akik inkább akartak élni, mint tanúságot tenni. Fokozatosan változott csak a kép, amíg megvilágosodott: az egyoldalú küzdelem után, de bizony azelőtt is, a Hegyi Beszédet alig vagy egyáltalán nem ismerő, vagy ha ismerő, akkor azt nem vállaló emberek misszióra váró földje lett és volt ez az ország. Elveszték az illúziók, a formális nevelés és a melegházi vallásosság életképtelen külsőségei. Elvesztett volna a hit is, ha nincs akármilyen kis megtartó közösség, egy barát, aki biztat, hogy megálljak. Ha nem olvassuk ronggyá Suhard bíboros szamizdatban terjesztett füzetét az egyházzal az úgynevezett modern kor küszöbén. Azt az írást, amelyet a felsőbb körök nem kedveltek, de amely megerősített minket azáltal, hogy beszélni tudott az időnkint emberien és esendően viselkedő egyházzal. A nagy közösségről, amely szeplőket és ráncokat is hord, de képes megújulni bűnbánatot tartani tudó tagjaiban. Addig azt hittem, hogy az egyház, amelybe beleszülettem egyetlen és tökéletesen szép. Miért is tudtam volna másként, amikor hiányzott belső önismeretünk, saját egyházkritikánk. Laikus voltam és túl fiatal ahhoz, hogy lássam a válságjeleket és a történelem még csak elkezdte nyitogatni a szememet. Nem tudtam, hogy a diadalmasnak hitt egyházam máshol is súlyos helyzetbe jutott és egy évtized múlva halaszthatatlanná válik, hogy világkonferencián, a II. Vatikáni Zsinaton gondolja át az önmaga és a világ által felvetett kérdéseket. Azt tudtam, hogy hazámban életveszélybe kerültek a vallási közösségek, azt is tudtam, hogy a már korábban megkezdett kiscsoportos munkától remélhetjük a nehéz idők túlélését, de azt nem tudtam, hogy amit akkor és ott csinálunk, az egyház – kicsiben. Végül azt sem tudtam, hogy 25 év múlva egy pápai apostoli buzdítás 58-adik paragrafusa fogja immár a világegyház reményének gondolni azt a kisközösségi formát, amit ösztönösen, s valljuk be, kényszerűségből választottunk, mert ha hívők és becsületesek akartunk lenni, másként nem tehattünk.

A század közepének Magyarországon szétnézve azokat a bátor papokat látom, akiknek volt hitük és mondanivalójuk ahhoz, hogy a legalitás és illegalitás formáit választva vagy váltogatva, maguk köré gyűjtjenek egy, két, esetleg több tucatnyi fiatal lányt és fiút, merészebb családokat, idősebbeket. Volt kongreganisták, cserkészek, Kalotosok, egyházi iskolába járt diákok keveredtek olyanokkal, akik már nem lehettek

vallásos szervezetek tagjai, még hittant sem tanultak rendszeren. Megformálódtak a baráti körök, a huszadik század házankinti gyülekezetei, a lakásokban vagy kiránduló csapatokban találkozó, a városban és az erdőben egyaránt Istentől beszélni akarók csoportjai. Vezetőik vállalták a letartóztatást, bebörtönzést, a tagok kockáztatták evilági boldogulásukat.

Mindnyájan átélték azt a szorongást, amit az egyidejű állami és egyházi tiltás okoz. Tudták, mert tapasztalták, hogy egyházuk egyes papjai is beálltak a feljelentők sorába. Helyzetük reménytelennek is látszhatott, ezért akkor is, most is megkérdézhajjuk: mire építettek és milyen példákat követtek a magyar kisközösségi mozgalom úttörői?

Kétségtelen, hogy 1900-tól kezdve volt Regnum. Ez a hagyományos közösség kialakított olyan formákat, olyan sejtrendszert, amit föld alá lehetett vinni. Tudatosan képezte vezetőit, akik között megjelentek a laikusok is. Mód volt hát egy csoportrendszer megalakítására, amely hatékony és egységbe fogott munkát tudott végezni. Jól ismert eszmény volt a világi apostol alakja is, legfeljebb most körültekintőbben kellett dolgoznia. Van der Meersch „emberhalászaik” sokak eszményévé váltak, hiszen nagyszerű dolog volt tudni, hogy vannak melegszívű emberek, akik elmennek örömhírt hirdetni az egyház által elvesztett munkásság közé. Mondjuk ki, hogy a belga Joseph Cardijn által alapított Jeunesse Ouvrière Chrétienne sokunk számára volt megerősítés, amikor ideológiai szemináriumokon kellett szembesülnünk az egyház munkásellenességét vagy legalább közömbösségét hangoztató vádakkal. Cardijn gyári munkásokból alkotott kiscsoportjai hitet adtak ahhoz, hogy mi is megpróbáljuk megteremteni a magunk közösségeit, s ha az intézményes egyházszerkezet részéről feljelentésre kell számítanunk, akkor az egyházközösségi szervezeten kívül. Éppen a marxizmus kihívására és éppen a munkásapostolok életét látva bővült a kiscsoportok horizontja. Túléptünk a hittantanulás keretein, gondolatainkban és vitáinkban megjelentek a társadalmi elemek, az osztályharc, a szociális igazságosság kérdései. Amint a belga példa sugallta, a megfigyelés – ítéletalkotás – cselekvési terv hármasságában meg kellett fontolnunk: összhangban vannak-e a társadalmi jelenségek az evangéliummal.

Ha valaki intellektuális beállítottságú volt odafordulhattott a francia vallási megújulás példáihoz. Az egyházi vezetés ugyan megtette a magáét IX. Pius 1864-es Syllabusától kezdődően azért, hogy elfojtsa a vallási gondolkodást, de a minden igazságra elvezető Léleknek senki sem vethet gátat. A Commissio de re biblica 1909-es dokumentuma összes fenntartása mellett is a katolikusok kezébe adta a Szentírást és ez döntően meghatározta gondolkodásunk alakulását. Az Édouard Le Roy és a lazarista Portal által 1912-ben megalapított Tala csoport heti találkozóinak anyagában már ott találjuk az evangéliumi elmélkedéseket. Az irodalmárokból és természettudományi szakosokból álló egyetemista csoport intenzív szellemi életébe már belefért az ökumenizmus gondolata is, talán túl korán, hiszen Portalnak az anglikán Lord Halifax-szal közös, jól induló munkája zátonyra futott XIII. Leó tiltásán. Mindazonáltal a Tala tipikus kiscsoport volt liturgiával, tanulással, lelki gyakorlatokkal. Ki tudná felsorolni a katolikus egyházban is kivirágzó bibliakörök seregét, amelyek a közös olvasás és elmélkedés mellett baráti

kört is jelentettek. Az Actio Catholica keretében működő hitbuzgalmi körök egy-egy papi egyéniség hatására alakították ki sajátos arcukat. Módszert, ötletet kölcsönöztünk más keresztény egyházak gyakorlatából is, hiszen a Szentírás közösségi olvasásában ők sok tekintetben előttünk jártak. A század közepén megjelennek a munkáspapok a gyárakban és a rakpartokon – Gilbert Cesbron oly szép irodalmi emléket állított nekik – és közösségeket teremtve felvetik a világban, a termelésben dolgozó keresztény összes problémáját. Valódi gondokat, nem a plébánia épületéből, hanem olykor a szakszervezeti irodából. A második világháború után megalakul Roger Schütz szerzetesi közössége, amely sajátos találkozási és elmélkedési gyakorlatot alakít ki a világ fiatalsága számára.

Ami Taizében van, az nem kisközösség a szó általában használt értelmében, de szellemi hatása nagyon sok kisközösséget hozott létre a világon. Caffarel abbé családosok számára teremt több országra kiterjedő közösségeket, még az özvegyekre is gondol. Indul a focolare mozgalom, 1967-ben Pittsburghban megszületik az új, karizmatikus szellemiség. Megelevenedik a bázis, a közösségben egymásra talált emberek körtancot járnak és Soeur Sourire dalait éneklük. Pere Duval kiül az utcára, vagy be a bisztróba és új, kemény dallamokat gitároz gazdagokról, szegényekről, képmutatókról, vagy a mennyei lakomáról. Ha Lohfink könyvét olvasom a keresztény közösségről, akkor az ajánlásban szereplő keresztnevek sora egy alkotó kiscsoport tagjait sejteti.

Az elmondottak közül sok minden lehetne jámbor keresztény mozgalom, felülről vagy középről kieszelt új egyházi módszer a hívők megtartására és összetartására, de az, amit ma Latin-Amerika felmutat nekünk, egészen más, mint egy papi praktika. A solentinamei közösség, ahol egyszerű parasztok vitatják meg az evangélium mai üzenetét, vagy a hatvanezernél is több braziliai bázisközösség, amelyeknek papnélküli igeliturgiáin esetleg egy írástudatlan öregember elnököl, felvázolják azt a mélyreható társadalmi kapcsolódást, amelyben a vallás több mint az uralkodó társadalmi rend felépítményének alrendszere. Olyan teljes valóság áll előttünk, amely áthatja a szegények egész életét: gondolkodásukat, munkájukat, kölcsönös kapcsolataikat, a munkáltatóhoz fűződő viszonyukat, infrastruktúrájukat, írástudottságukat, urbanizálódásra képességüket. A munkáspapi mozgalom átment Latin-Amerikába, elkísérte néhány európai teoretikusa is. Összefonódott a szociális kérdésekkel csakúgy, mint az etnikai, nemzetiségi problémákkal. Teológiát és gyakorlatot teremtett és az ezredfordulóra biztosan meghatározó lesz a világegyházban. Ezek a szerveződések zömmel a bázison keletkeznek, gyakorta a közép- és felső rétegek akarata ellenére. Csalódott lehet az, aki neveket, évszámokat, kisközösségi szabályzatokat várt tőlem. Kétségtelen, hogy jegyzékeket is lehet készíteni és végeláthatatlanul sorolni a különféle lelkeségi irányzatokat.

Ha azonban valahol meg akarjuk ragadni azt a jelenséget, amelyet a kisközösségek kialakulásának nevezünk, akkor nem szabad megmaradnunk a felületen,

hanem lehetőleg a mélyre kell hatolnunk. Azokhoz a meghatározó okokhoz, amelyek miatt kialakultak a kisközösségi struktúrák, függetlenül attól, hogy az illető helyi és időbeli adottságok milyenné színezték őket. Abban a folyamatban, amelyet keresésnek nevezek, azonosságok mutatathatók fel. A felületi jelenségek egyike az, hogy kevés és egyre kevesebb a pap, tehát megoldást kell találni a hívek vallási ellátására. Nosza, vonjuk be a laikusokat a munkába, szenteljünk diakónusokat, hozzunk létre kisebb közösségeket. A kérdés lényege azonban az, hogy miért nincsenek papok annak ellenére, hogy sok más, igen hasznos foglalkozást túlszárnyalva, a papság ma is főtisztelendőnek, excellenciásnak és eminenciásnak nevezett társadalmi kategória. Miért nem akarnak a férfiak tömegesen ilyen kiváló jelzőkkel illetett pályát választani? Milyen betegség bujkál és riasztja el a tennivágyó erős, szép élethivatást választani akaró fiatalokat a papságtól? Nincs hivatás akkor, amikor az Atya állandóan vonz és a Lélek mindig fúj? Vagy mindezek megvannak, csak a hívást hallók és a hívást követni akarók számára az egyház nem a szabadság országa, hanem hivatalnoki intézmény, kibontakozást nem ígérő szolgáltató üzem, vagy parancsuralmi struktúra? Egyáltalán, mi az Egyház? Statikus vagy változó, mi csináljuk, mi alakítjuk, vagy ránk rakják, belekényszerítenek? Kevesek, oligohierarchiák ügye-e az Egyház, vagy az Ország minden tagjáé? Több-e az Egyház a liturgiánál és a szentségek kiszolgáltatásánál? Tud-e hatni a társadalomra, tényleg kovász-e, mint állítja? Egy pillanatra megállok a kérdések sorolásában, hiszen azt lehet gondolni, hogy egy teljesen hitetlen ember záporozza problémáit a hallgatóira. Nem így van. Vegyük kezünkbe a legelső zsinati okmányt és máris rádöbbenünk, hogy ezek a kérdések – és sok más kérdés is – a világegyház problémái voltak, és a 2500 püspök tudta, hogy a mai világban nincs mód a kereszténységnek szegezett összes többi feladat megoldására, amíg teremtő otthont nem hozunk létre az egész, meg nem különböztetett laosznak, népnek. Ezért áll elől a Lumen gentium és ezért áll elől a mi életünkben is a lehetőségeinknek megfelelő egyházforma megteremtése. Ebben a tényben másodlagos szerepe van annak, hogy hazánkban azért kellett létrejönni a kisközösségeknek, mert ehhez az évtizedeken át ideiglenesen itt állomásozó idegen haderő és a velük kollaboráló állami és egyházi kormányzat teljesen

Jézus korabeli légkört teremtett; hogy Brazíliában a proletárdiktatúra helyett a tőke nyomorítja nincstelenné az embereket, s az uralkodó rétegek megint csak távol vannak tőlük; hogy a jóléti társadalomban a fogyasztás és az elidegenedés tudja ismét kettészakítani a társadalmat. Mondom, másodlagos kérdés, hogy az ilyen vagy olyan diktatúra, avagy éppen a látszólagos szabadságba burkolt még ravaszabb önzés miatt marad az ember egyedül. A tény adott és azt a közösséget keresem, ahol arcom van, ahol megszólíthatom, ahol egyedül és barátaimmal együtt is így szólíthatom meg Azt, aki nagyobb minden tisztelendőségnél: Apuci! Mert sokan akarnak kérdezni, de a szószerkekre nem lehet felkiabálni; mert sokan akarnak eligazodni, de a rácson keresztül nehéz a beszélgetés. Érveket akartunk és akarunk hallani, de tekintélyi döntéseket közöltek velünk. Ismerni akarjuk egyházunk őszinte történetét, a szentek igazi arcát. Meg akarjuk beszélni, mi kapcsolatuk van nekik a saját

életünkhöz. A szakmájában felnőtt laikus nem akar egyházi óvodás maradni, ha már az életét valóban a hitére építi. A felnőtt ember felnőtt kérdésekre akar választ. Ilyenekre: Hogyan van az, hogy a nem politizáló egyház ki tudja szolgálni a mindenkori uralkodó osztály politikai érdekeit? Hogyan lehet megindokolni az igazságos háborút? Miért nem jutottunk előbbre a keresztények kölcsönös megértésében? A felnőtt ember azzal a szomjúsággal és azzal a közvetlenséggel várja a választ, amellyel a számai asszony fogadta Jákob kútjánál a mély, emberközeli szavakat. „Que faut-il croire?” – kérdezte egy vékony kis füzet címlapja. A füzetet 1968-ban vettem Párizsban. Pár évvel a zsinat befejezése után ez volt a kérdés, amit még egy kicsit árnyalok és nem igaztalanul: egyáltalán, miben kell még hinni? A zsinat, amelynek egyháztörténelmi jelentőségét igazában csak a konzervatív tábor mérte fel, feladatot bízott ránk. Az elmúlt 25 év során az egész egyházban meg kellett volna beszélnünk saját ügyeinket oly módon, hogy a legutolsó laikus szava is elhangozzék.

Jól tudjuk, hogy ez nem történt meg. A hivatalos egyház mással foglalkozott és nem szervezte meg Isten népének beszélgetéseit. Nem is szervezhette, mert nem változott meg sem felépítésében, sem beszédmodorában, sem bátorságában. Kevésbé vigasztaló, hogy a környező országok egyházai sincsenek előbbre. Ezzel ellentétben, beszélgetések, elemzések és viták zajlottak a kisközösségi csoportokban úgy, hogy a lelkiismeretre hallgatva, az értelem megvilágításában és az érvek erejével igyekeztünk megtalálni és megformálni azt az igazságot, amelyre rátehetjük az életünket és amelyet olyan fontosnak tartottunk, hogy másnak is el kellett mondanunk. Tudtuk, hogy minden azon múlik, amit a 2500 püspök is tudott: van-e olyan otthon, ahol mindenki megbecsült és mindenkinek szava van. Mi a történelem erőinek hatására, Isten segítségével és egy horvát jezsuita tanácsa alapján, megtaláltuk ezt a formát. Minden hibánk és tévedésünk ellenére létre tudtuk hozni a Bokrot, amely független kiscsoportok informatív szervezett hálózata a szeretet cselekedeteinek végzésére. Ebben a közösségben kerestük és adtuk meg válaszainkat tehetségünk szerint. Más testvéreink más struktúrákat építettek. Eljön az idő, talán nem is sokára, amikor szabad párbeszédben vitathatjuk meg közös dolgainkat az egész egyház színe előtt. Mert bár értelmekkel és érzelmekkel a Bokorhoz ragaszkodom, tudom, mert megismertem, hogy több egyenértékű válasz is létezhet. Egymás szeretetének és megbecsülésének legszebb bizonyítéka, ha törekszünk a válaszok ekvivalenciájának megmutatására. Szeretni egymás különbözőségeit, ha tudjuk, hogy Isten tetszéséért vannak.

Aki kisközösségben él, az alapvetően pluralista és alapvetően türelmes. Ha nem így van, tudatosan vagy tudattalanul a rossz áll mögötte. Igen, a válaszok. Nem szerzetesrenddel, hitbuzgalmi csoporttal, kongregációval, lelkiismereti iránnyal, fogadalmakkal, egyenruhával, épületekkel akarunk választ adni a kor kérdéseire, hanem nők és férfiak, idősek és fiatalok, házások és nőt-

lenek, elméleti illetve gyakorlati beállítottságú emberek házankinti gyülekezeteiben megfogalmazott, nem esküben vagy munkavállalási szerződésben, hanem lelkiismeretben kötelező tervekkel és gyakorlatokkal. Az elmúlt negyven évben minőségi változás történt. A kis gimnazistákból és buzgó hittanáraikból álló kiscsoportok megnöttek, a történelem viharában megedződtek, a világegyházra figyelve távlatot kaptak, közösségi életükben elmélyítették kapcsolatukat Istennel és barátaikkal, mindennapjaikban pedig elevenen ott álltak a társadalomban. A mai 50-60 évesek kisközössége helyi egyház, amely a nagy egyház részének tudja és akarja magát azzal a szabadsággal, ami kijár egy élet bérrel soha meg nem fizetett hűsége és munkája alapján. Ezek a közösségek tudják, hogy korunkban nem írástudók, doktorok és főpapok hiányoznak, hanem pásztorok. Tudják, hogy Jézus közössége az élet derekán álló, egészséges és alkotni vágyó embereken alapul, akik a hirdetés és egybegyűjtés folyamatában elvégzik a rehabilitációs munkát, az irgalmasság műveit is.

Tudják, hogy emberi méretű közösségeket kell létrehozni, ahol mindig találkozhat vezető és vezetett, ahol mindenki mindig hallathatja szavát. Ahol nincsenek közlési gátak, bénító reflexek, ahol az értelem beleépül a lelki és közösségi életbe, és a lelkiismeret szava lép az engedelmisség parancsa helyébe. Bokor találmányok ezek? Egyáltalán nem! Csupán Bokor élmények és újrafelfedezések. Marcel Légaut ugyanezeket mondja, amikor beszámol a huszas évekbeli kisközösségi tapasztalatairól. Ő is tudta, hogy a kereső ember nem tudja elkerülni a fájdalmat és gyakorta az egyéni elítélődést. Ő már megfogalmazhatta, hogy a jó pásztor lelki tapasztalatainak alapja a nyitottság és a fájdalom, ha a közösség több akar lenni gyerekek, kultúr- vagy szalonkeresztények önmagukat kellemesen érezni és a többség nyájasságában sütkérezni akaró gyülekezeténél. A huszadik század második felére megnőtt kisközösségek vallási tapasztalata az, hogy az egyházban is szükség van a forradalmakra, mert ezek nélkül meghalunk. Tudta ezt minden újító és elítélt, lett légyen az Avilai Teréz vagy Mary Ward, hogy éppen két nőt említsek és nem is ebből a századból. Ezek történelmi tények, az egyház igazi és őszinte történetének tényei, ahol a királyszerű pápák ragyogása nem fedi el a jó és rossz harcának tényleges erőit. Ezek miatt a történelmi tények miatt vagyok ma is egyházam és kisközösségem tagja. Tudom, hogy újabb és újabb nekilendülések törtek vagy törettek meg. Legnemesebb emberi törekvéseink repedéseibe is befészkelte magát a bűn vagy a tudatlanság. Nem tudom mit ér és meddig él a Bokor. Sok mindent felismertünk azonban Isten Országának törvényeiből és ezek megfogalmazása, elmondása és megvalósítani akarása kötelez minket.

Nem a Bokor hát reményem végső alapja, hanem a jóhír és a lelkiismeret szavának hatalma. A Bokorban élve és hozzá ragaszkodva, végső hitem alapja mégsem egy mai névvel megcímzett közösség, hanem mindazon emberek múltból jövő és a jövőbe tartó sora, akik ilyen vagy olyan neveken, szeretetre épülő cselekvési normákban és értelmi megismerésük mindenkori töredékességében éltek és fogják élni evangéliumi hitüket. Elfogult vagyok, mert a Bokor életem része és mégis, az elmondottak alapján megkérdem tőletek: ki vádol engem elfogultsággal? Reményke-